Ι.Ν. Ξηροτύρης

Η ψυχολογία της μάζας

Η μαζοποίηση κλείνει μέσα της διαβρωτική και διαλυτική δύναμη, η οποία προσβάλλει την προσωπικότητα του ανθρώπου, την αυθυπαρξία του, και του αρπάζει κατά κύριο λόγο την αυταξία του. Η μάζα, το κοινωνικό αυτό κατασκεύασμα, που τα μέλη της είναι ανάμεσα τους συνδεδεμένα με μια αμοιβαία μεταβίβαση και μετάδοση συναισθηματικών και μόνο καταστάσεων, στη δράση της παρουσιάζει κάτι το νέο, αυτό που δεν μπορεί χωρίς άλλο να παραχθεί από τα ατομικά δεδομένα. Έχει μια ιδιαίτερη «ψυχή», μιαν «ένωση», μέσα στην οποία ο άνθρωπος πέφτει και χάνεται. Δεν είναι πια «αυτός» ο οποίος κατευθύνει τις πράξεις του, τις σκέψεις του και τις εκφράσεις του, παρά η «μαζική ψυχή». Αυτή κυριαρχεί στο άτομο και το κάνει ασύνειδο εκτελεστικό της όργανο. Η προσωπικότητα διαρρέει, διαλύεται μέσα στο «χωνευτήρι» του μαζικού συνόλου.

Το άτομο μέσα στη μάζα μπορεί να προβεί σε κάθε είδος ανηθικότητας, επειδή μέσα σ' αυτή ζει ως ανώνυμο. Αυτή η ανωνυμία το απαλλάσσει από κάθε προσωπική ευθύνη. Όταν όμως χαλαρώνεται ή αφανίζεται η συνείδηση της ευθύνης, εκεί προβάλλει το αχαλίνωτο των παθών και των ενστίκτων. Πάντα η φυγή προς τη μάζα είναι η φυγή του ανθρώπου από την ευθύνη.

Ο άνθρωπος μέσα στη μάζα υφίσταται πνευματική υποδούλωση. Φτάνει σε κατάσταση έξαψης, ώστε να αφανίζεται κάθε ίχνος αυτοκυριαρχίας. Το άτομο μέσα στη μάζα χάνει κάθε φρόνηση και αδυνατίζει έντονα η νοητική και η κριτική δύναμη του. Γίνεται έρμαιο κάθε είδους επιρροής και επίδρασης. Υποβάλλεται εύκολα και χάνει τη δύναμη της σκέψης. Η προσεκτική εξέταση δεν υπάρχει. Η σκέψη στενεύει και γίνεται μονόπλευρη. Δεν μπορεί να διακρίνει το καλό από το κακό, το δίκαιο από το άδικο. Το δίκαιο το τοποθετεί πάντα από το μέρος της μάζας, στη δύναμή της χάνει την πρωτοβουλία του. Περιμένει να του πουν τι θα κάνει. Γι' αυτόν σκέφτεται «ο υπεύθυνος». Χάνει τον έλεγχο επάνω στη βούλησή του, ώστε να γίνεται εξαιρετικά εύπιστος στις ουτοπιστικές του αρχηγού εξαγγελίες. Πιστεύει στην πραγματοποίηση της ουτοπίας. Πιστεύει κατεξοχήν στα «παχιά» λόγια του δημαγωγού. Το άτομο μέσα στη μάζα υπνωτίζεται σε σημείο να μη βλέπει τι γίνεται γύρω του, γι' αυτό κι ακολουθεί εκείνον που θα του υποσχεθεί το άφταστο. Ο άνθρωπος της μάζας δεν κρίνει, παρά μιμείται· παντού μιμείται και προπαντός στην έκφραση. Επαναλαμβάνει συνθήματα, φράσεις και χειρονομίες, ακόμα και λέξεις, όλα κομμένα στο ίδιο μέτρο και σχήμα, από την ίδια μηχανή βγαλμένα. Αμβλύνεται η μνήμη του και η ανάμνησή του. Χάνει τη δύναμη της αυτοσυγκέντρωσης.

Ο άνθρωπος της μάζας μπορεί να πιστέψει και την πιο απίθανη διάδοση. Αναστέλλεται στα κέντρα του πνεύματός του η λογική σκέψη και μπορεί έτσι να του βάλει κανένας μέσα στο μυαλό παραστάσεις και σκέψεις τέτοιες, που όσο κι αν είναι ανύπαρκτες, ο άνθρωπος της μάζας θα τις βλέπει σαν υπαρκτές. Σκέψεις που σε άλλες περιστάσεις θα τις αναγνώριζε ως φαντασιοπληξίες, η μάζα τις δέχεται σαν απόλυτα εφαρμόσιμες. Εμπόδιο δεν υπάρχει γι' αυτήν. Όσο πιο «εξτρεμιστική» είναι μια θεωρία, τόσο πιο εύκολα τη δέχεται. Αποκτά μια τάση προς μια αχαλίνωτη πραγματοποίηση ιδεών και γνωμών, που της έβαλαν στο κεφάλι της. Ο άνθρωπος της μάζας, λένε οι ψυχολόγοι, παθαίνει τούτο: δέχεται τους εσωτερικούς τρόπους των άλλων, τη σκέψη τους, χωρίς να του γίνεται καν συνειδητή αυτή η κατάστασή του. Παίρνει θέση απέναντι στα πράγματα με την παραίσθηση πως αυτή η στάση του είναι αυθύπαρκτη κι αυτόνομη, ότι είναι πραγματικά δική του θέση, ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι τίποτε δικό του, παρά μια σκέψη και μια θέση που του μεταβίβασαν, που του έβαλαν μέσα στο κεφάλι του. Και αυτό γίνεται γιατί ο άνθρωπος μέσα στη μάζα έχασε το «εγώ» του και παραδόθηκε σύψυχα στην ξένη επιρροή.